

Streekmusea in beweging

In de zomer van 2013 legde Karst Vaartjes, de voorzitter van het bestuur van Streekmuseum Jan Uten Houte, aan Erfgoed Brabant een heel concrete, maar ook veelomvattende vraag voor: Hoe brengen we het museum naar de eenentwintigste eeuw? Deze vraag werd de aanleiding voor een project, waarin streekmusea ondersteund worden in hun streven naar nieuw en breder draagvlak.

De nieuwe voorzitter had naar het museum gekeken met de blik van een toevallige bezoeker – toerist of inwoner van Etten-Leur – en zichzelf vragen gesteld: Wat zeggen de voorwerpen eigenlijk precies over

de streek? Wat hebben ze betekend? Waarom zie ik deze voorwerpen en geen andere? Met de toelichting van een bevoegen rondleider komen de werktuigen en huisraad uit de tijd rond 1900 wel

Medewerkers van Streekmuseum Jan Uten Houte krijgen op 28 oktober 2014 tijdens een inspiratiebezoek aan Streekmuseum De Acht Zaligheden in Eersel toelichting bij de nieuwe expositie.

Auteur

Annette Gaalman is bij Erfgoed Brabant werkzaam als adviseur musea en teamcoördinator advies & ondersteuning.

De Erfgoed Academie Brabant is het deskundigheidsprogramma van Erfgoed Brabant en is ontwikkeld voor professionals en amateurs die zich bezighouden met cultureel erfgoed, geschiedenis, identiteit, streektaal en volkscultuur in Brabant.

tot leven. Maar voor de bezoeker die alleen rondwandelt? Eigenlijk begreep hij wel dat er steeds minder bezoekers kwamen, en dat de drempel hoog was. Streekmuseum Jan Uten Houte is een Geregistreerd Museum, een museum dat aan de norm voor een museum voldoet. Om dat in de toekomst waar te kunnen blijven maken, leek een 'herijking' hem op zijn plaats. Een herijking om de vraag 'hoe brengen we het museum naar de eenentwintigste eeuw?' te kunnen gaan beantwoorden.

Deze vraag staat niet op zichzelf. Meer streekmusea voelen eenzelfde dreigend verlies aan draagvlak: minder bezoekers, minder vrijwilligers, minder interesse in de collecties. Tijd om de bakens te verzetten? Veel streekmusea en lokale historische musea zijn in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw opgericht. Die periode bracht veel aandacht voor de geschiedenis van het dagelijks leven en van 'de gewone man'. Het was de tijd waarin definitief afscheid werd genomen van het kleinschalige agrarische bestaan. Dit afscheid van een levenswijze maakte de voorwerpen die daaraan herinnerden waardevol. Mensen wilden dat verloren gegane bestaan van hun jeugd, hun ouders en grootouders documenteren. Deze wens kwam samen met een groeiende belangstelling voor de cultuur van de eigen streek. Heemkundigen gingen op zoek naar voorwerpen. En voorwerpen kwamen ook makkelijk beschikbaar: de aanschaf van nieuw, modern huisraad werd voor steeds meer mensen mogelijk en veel gereedschap uit ambacht en landbouw werd overbodig. De industrialisatie was nu immers volop in gang. Tot vandaag de dag vinden lokale historische musea nog regelmatig schenkingen op hun stoep. Een familielid is overleden en de nabestaanden doen hun best de erfenis een goede nieuwe bestemming te geven. Huisraad, kleding, gereedschap: kinderen en kleinkinderen willen het zelf niet hebben, maar om het nu zomaar naar de kringloopwinkel of de stort te brengen... Is dan het museum niet een veel betere plek?

De nieuwe, deels digitale presentatie rondom 'bedstede en ondergeschoven kindje' in Streekmuseum De Acht Zaligheden.

Geregistreerd Museum

Decennia van dergelijke schenkingen maakten van veel streek- en dorpsmusea pakhuizen die uit hun voegen barsten. En dat gold niet alleen voor kleinere lokale musea, maar ook voor grote musea. Het intensieve verzamelen had een achterstand in het goed beheren van al die voorwerpen teweeggebracht. Dat leidde tot het Deltaplan voor het Cultuurbehoud, dat van 1990 tot 1998 voorzag in middelen om deze achterstanden weg te werken. Het is niet toevallig dat kort daarna de museale sector met een normering kwam die het kaf van het koren moest scheiden. Een bordje 'Museum' kan iedereen op zijn deur schroeven, maar een echt museum, een 'Geregistreerd Museum', waarborgt dat het een professionele aanpak heeft en dus op een verantwoorde manier met de collectie omgaat. Zo hebben inmiddels veel – ook volledig door vrijwilligers gerunde – musea dit keurmerk. Brabant telt ruim 50 Geregistreerde Musea, waarvan on-

Medewerkers van Streekmuseum Jan Uten Houte in gesprek tijdens werksessies.

geveer de helft zonder betaalde krachten. De vrijwilligers hebben zich geschoold in het museumwerk en zien de opname in het Nederlands Museumregister, en dus het voldoen aan de norm, als een kroon op hun werk.

Die norm is in kernwoorden verpakt in de definitie die de International Council of Museums (ICOM) heeft geformuleerd. Die definitie luidt: *Een museum is een permanente instelling, niet gericht op het behalen van winst, toegankelijk voor publiek, ten dienste van de samenleving en haar ontwikkeling, die de materiële en immateriële getuigenissen van de mens en zijn omgeving verworft, behoudt, onderzoekt, presenteert en documenteert, voor doeleinden van studie, educatie en genoegen.* Dat betekent dus veel meer dan op verantwoorde manier met de collectie omgaan. Lag in de jaren negentig de nadruk sterk op het inlopen van achterstanden op het gebied van conservering, restauratie en documentatie van de voorwerpen, vanaf circa het jaar 2000 zijn drie andere aspecten

van het museumwerk (nationaal en internationaal) in de schijnwerpers gekomen:

1 **Moeten we wel alles bewaren wat ooit is binnengekomen?**

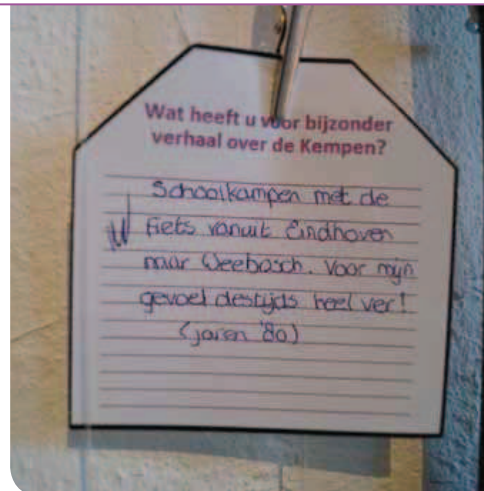
Het Deltaplanning voor het Cultuurbehoud ging uit van vier categorieën museumobjecten, die duidelijk moesten maken waar de prioriteit moest liggen bij conservering en restauratie: categorie A was de top van het Nederlands cultuurbezit, categorie D waren de voorwerpen die eigenlijk helemaal niet in het museum pasten, maar daar toevallig terecht waren gekomen. Een logische vervolgvraag is: wat gaan we met die categorie D-objecten doen? Dat leidde tot de Leidraad voor de Afstoting van Museale Objecten (LAMO), een procedure voor het op een verantwoorde manier afstoten, of wat positiever geformuleerd 'herbestemmen' van museumvoorwerpen.

2 **Hoe zorgen we ook goed voor de immateriële getuigenissen?**

Pas sinds 2005 zijn ook de 'immateriële getuigenissen' deel gaan uitmaken van de ICOM-definitie van musea. Daarvoor waren alleen de materiële getuigenissen benoemd. Er werd echter steeds meer onderkend dat expliciete aandacht voor dat immateriële aspect van het erfgoed van wezenlijk belang was.

3 **Hoe laten we de bezoeker werkelijk iets ervaren van het verleden, en maken we dat verleden relevant voor het heden?**

Publieksbereik is natuurlijk al veel langer een belangrijk onderdeel van het museumwerk, maar de laatste vijftien jaar volgen de ontwikkelingen in het denken over het publiek elkaar snel op. Voor het hele erfgoedveld geldt dat de aandacht voor het publiek toeneemt en verandert. Er is niet één verhaal, maar er zijn vele verhalen; laten we de burger stimuleren zijn eigen verhaal te vertellen, waarom telt alleen het verhaal van de expert? Daadwerkelijk deelnemen en eigen selecties ma-

Een reactie van een bezoeker op de expositie in Streekmuseum De Acht Zaligheden.

ken wordt ook steeds gemakkelijker door digitale beschikbaarheid van gegevens over museumobjecten. Tegelijkertijd maken musea de beweging naar meer 'beleving' creëren voor de bezoeker; pas wanneer het bezoek een belevenis is, zal het bezoek bekijken en zullen mensen ervoor willen betalen.

Al deze aandachtspunten zijn te herleiden naar twee vragen: welke betekenissen hebben al deze getuigenissen eigenlijk voor ons; voor ons als museummedewerkers, voor ons als museumbezoekers; voor ons als bewoners van een plaats, een regio, een land? En hoe delen we deze betekenissen met elkaar?

Het beantwoorden van deze vragen stelt musea met verzamelingen gebruiksvoorwerpen voor heel andere uitdagingen dan bijvoorbeeld kunstmusea of natuurhistorische musea. Inmiddels

wordt volop geëxperimenteerd met beleving en publieksparticipatie. Musea zijn samen op zoek naar nieuwe werkwijzen. Zo verscheen in 2011 'Barometer van het stadsgevoel', werkdocument van het Netwerk Nederlandse Stadsmusea. En dit voorjaar organiseerden streekmusea in de Westhoek in Vlaanderen en Frans-Vlaanderen een studiebijeenkomst onder de titel 'Het museum: kan het anders? Nieuwe netwerken voor een duurzame ontwikkeling van streekmusea'.

Jan Uten Houte

Ook streekmusea en lokale historische musea in Noord-Brabant zijn in beweging. De vraag van Streekmuseum Jan Uten Houte staat niet op zichzelf, maar komt in verschillende vormen naar voren in allerlei musea. Daarom gaat Erfgoed Brabant samen met Streekmuseum Jan Uten Houte aan de slag met die herijking, en wordt van dit proces op allerlei manieren verslag gedaan. Andere musea en heemkundekringen worden bij dit proces betrokken. Met als doel elkaar te inspireren en te versterken. Dit alles gebeurt in het kader van de Erfgoed Academie Brabant: met en van elkaar leren staat centraal.

Het project is inmiddels van start gegaan met een inspiratiebezoek van de medewerkers van Streekmuseum Jan Uten Houte aan Streekmuseum De Acht Zaligheden in Eersel op 28 oktober jongstleden. Streekmuseum De Acht Zaligheden heeft afgelopen voorjaar haar presentatie vernieuwd en kreeg in 2010 de Brabantse Museumpenning vanwege de wijze waarop het museum erin slaagt om de gemeenschap bij het museum te betrekken. De dertig aanwezige medewerkers van Streekmuseum Jan Uten Houte kregen een toelichting van de collega's uit Eersel, en gingen met elkaar in gesprek over het runnen van een streekmuseum. Het was een waardevolle uitwisseling, die smaak te naar meer!

Info
Volg het proces rond Streekmuseum Jan Uten Houte via www.erfgoedbrabant.nl. Wilt u ook actief betrokken zijn in het project? Neem dan contact op met Annette Gaalman, annettegaalman@erfgoedbrabant.nl.